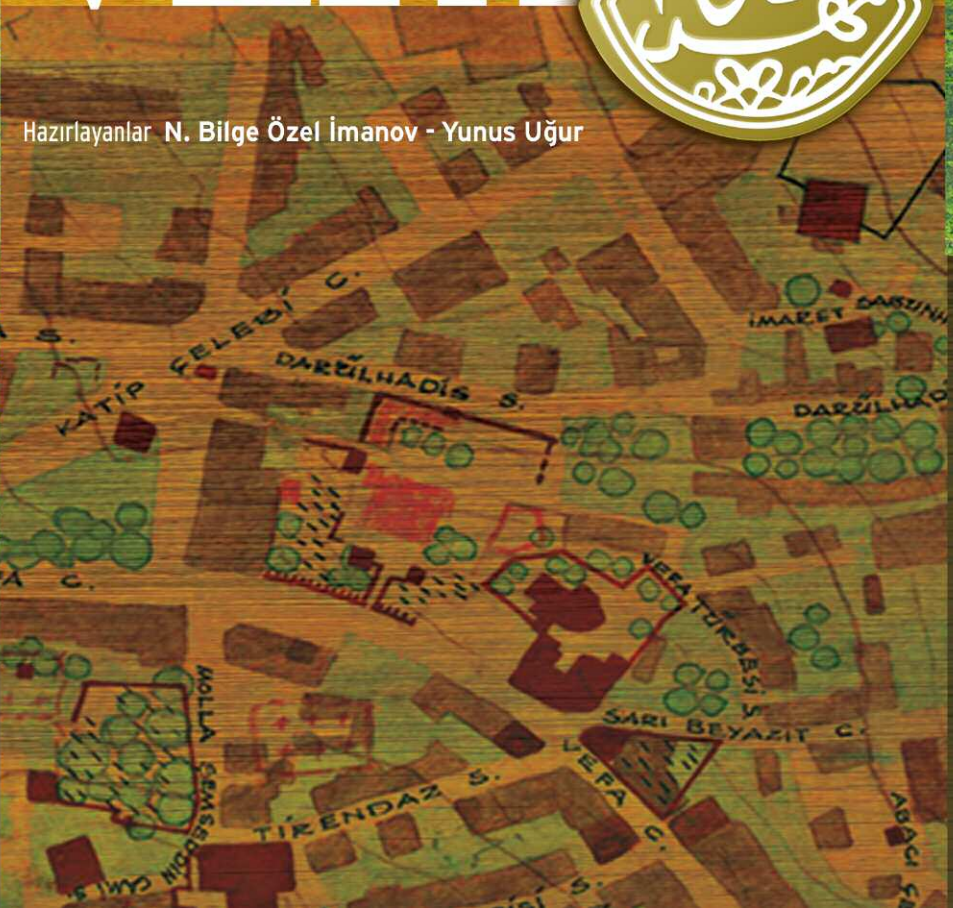

Bir Semte VEFA

Hazırlayanlar N. Bilge Özel İmanov - Yunus Uğur

KLASİK

52. Kitap

Şehir Tarihi

Osmanlı Şehri 2

Bir Semte Vefa

© Klasik Yayınları

Hazırlayanlar

N. Bilge Özel İmanov

Yunus Uğur

ISBN 978-975-8740-73-4

Birinci Basım Haziran 2009

Tasarım/Kapak Salih Pulcu

Baskı Cilt Gezegen Tanıtım

Yeşilce Mah. Ulubaş Cad. No: 54 Kağıthane İstanbul

KLASİK

Vefa Cad. No: 56 34134 Vefa İstanbul

Tel 0212 520 66 41 Faks 0212 520 74 00

klasik@klasikyayinlari.com

www.klasikyayinlari.com

ÖNSÖZ

Tarihi İstanbul yarımadasının önemli bir parçası olan Vefa semti, bugün pek çok problemle yüz yüze. Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi, hem Vefa semtinin önemine hem de var olan sorunlarına dikkat çekmek ve semtin geleceği ile ilgili önerilerde bulunmak üzere Temmuz 2005'te üç ayrı atölye çalışması başlatmıştı: Vefa Semti Atölyesi, Vefa Semti Fiziki İslah Atölyesi ve Vefa'da Sosyal Hareketlilik ve Değişim Atölyesi. İlk atölyede, Vefa semtinin sınırlarının tayini ve bu sınırların mevcut durumu, semtin geçmişi ve bugünüyle ilgili literatür araştırması, semt ve mahalle tanımları, semt-mahalle tarihi çalışmalarında yöntem ve uygulamalar başlıkları altında çalışmalar yürütüldü, söyleşiler yapıldı. İkinci atölye, Vefa semtinin fiziki yapı envanterinin çıkarılması, öncelikli eserlerin belirlenmesi ve bu eserlerle ilgili uygulama (restorasyon) raporunun hazırlanması çalışmalarını yürüttü. Üçüncü atölyede ise araştırma konusuna ve alana ilişkin yöntemsel-teorik tartışmaların ardından, Vefa'da gündelik hayat, göç ve göçmenlik, Vefa'nın yerleşik sakinleri ve eski Vefa başlıkları çerçevesinde Vefa semti alan araştırması (anket-mülakat) ve rapor hazırlanması çalışmalarında bulunuldu.

3-5 Kasım 2006 tarihlerinde ise hem bu atölyelerin sonuçlarını tartışmaya açmak hem de semtle ilişkili kişilerin bilgi ve araştırmalarını ortak bir zeminde buluşturmak için "Vefa Semti: Dünü, Bugünü, Yarını" başlıklı ulusal bir sempozyum düzenlendi. Vefa semtinin tarihi, bugünü ve geleceğine dair 16 oturumun yer aldığı bu sempozyumda, semtle ilgili siyasi, iktisadi, sosyo-kültürel ve mimari konular başta olmak üzere çok çeşitli konularda tebliğler sunuldu. Ayrıca, sempozyum kapsamında "Vefa Semti" ve "Vefa Spor" başlıklı iki belgesel gösterildi, "Hafızalarda Vefa" ve "Bir Semti Çalışmak" başlıklı iki panel düzenlendi ve semtin fotoğraf ve arşiv belgelerinden oluşan bir sergi katılımcıların ilgisine sunuldu.

Tüm bu çalışmaların konu edindiği Vefa Sempti, kapsadığı alan itibariyle küçük bir bölge. Bu özelliği ile sempozyum, bir taraftan Türkiye’de yapılan sempozyumlar arasında belki de bir ilki gerçekleştirirken, diğer yandan da şehir çalışmalarında tartışılması gereken bir durumu ortaya koymakta: Semt veya mahalle ölçeğinde çalışmalar yapmak şehir çalışmaları için iyi bir analiz ünitesi olabilir mi? Bu sempozyumda sunulmuş tebliğlerden bir kısmının gözden geçirilmiş halini ihtiva eden elinizdeki eser, şehir çalışmalarında mikro ölçekli çalışmalarla makro sorular arasındaki dengenin nasıl sağlanabileceği meselesini de siz değerli okuyucuların tartışmasına açmış oluyor.

Hem atölyelerin hem de sempozyumun düzenlenmesinde birçok kişinin katkısı oldu. Sempozyum düzenleme kurulu üyeleri olan Ş. Fuat İnci, N. Bilge Özel, Aziz Doğanay, Nicole Nur Kañçal-Ferrari, Akif Demirci, Faruk Deniz, Emrullah Bulut ve Yücel Bulut’un yanı sıra Cemil Akgül, Alim Arlı, Betül Çakırca, Nurcihan Duman, Ayşe Zişan Furat, Murat Işık, Samime İnceoğlu, Abdülhamit Kırmızı, Feyza Köse, Salih Pulcu, Mustafa Sürün, Şeyma Şahinoğlu, Dursun Şenocak ve burada zikredemediğimiz birçok isim bu sürecin çeşitli aşamalarında yer aldılar. Emeđi geçen herkese müteşekkiriz.

Ayrıca, Sayın Mustafa Özel’in şahsında, sempozyuma ev sahipliği yapan Bilim ve Sanat Vakfı’na, sempozyuma katkılarından dolayı Sayın Nevzat Er’in şahsında Eminönü Belediyesi’ne, Sayın Sakin Öner’in şahsında Vefa Lisesi ve Mezunlar Derneđi’ne ve Sayın Sadık Vefa’nın şahsında Vefa Bozacısı’na teşekkür ederiz.

Sempozyumun yapıldığı Kasım 2006’dan tebliğlerin yayınlanış tarihine kadar geçen sürede kimi tebliğ sahiplerinin görev ve unvanlarında değişiklikler olmuştur; ancak burada yazarlarımız, sempozyum zamanındaki unvanlarıyla tanıtılmıştır.

Yine aynı zaman zarfında, bu kitapta da yazıları bulunan iki önemli ismin aramızdan ayrılışına tanıklık ettik: Mehmet Ali Gökaçtı 5 Kasım 2008’de, Turgut Cansever ise 22 Şubat 2009’da vefat etti. Kendilerine Allah’tan rahmet diliyoruz.

Yunus Uğur

Sempozyum Koordinatörü

Bilim ve Sanat Vakfı, Türkiye Araştırmaları Merkezi

SUNUŞ

Bugün burada bir semtin, bir beldenin kaderini konuşmak üzere toplanmış bulunuyoruz. Bu öyle bir semt ki onun kaderini konuşmak bu şehrin kaderini konuşmak gibidir. Bu şehrin kaderini konuşmaksa bu ülkenin kaderini konuşmak gibidir. Abartmıyorsam bu ülkenin kaderini konuşmak insanlığın kaderini konuşmak gibidir. İnsan eliyle güzelleştirilen, insan eliyle geliştirilen sonra insan eliyle bozulan bir dengenin yeniden nasıl ihya edilebileceğini konuşacağız bu ülkenin en seçkin insanlarıyla. Tabii herkes doğup büyüdüğü semte bir vefa borcu içindedir. Semt Vefa olunca bu vefa borcu herhalde katlanıyor. Ben Vefa'da doğup büyüdüm. 18 yaşına kadar Ağrı gibi küçük bir şehirde büyüdüm. O şehirde Vefa'yı bilmiyordum. Vefa'nın Süleymaniye'yle bu kadar kucak kucaka olduğunu da bilmiyordum. Hatta bozamanın ne demek olduğunu da bilmiyordum. Ama Vefa Bozacısı'nı ve Vefa Spor'u biliyordum. Vefa Sporlu Zeki'nin 400 bin liraya Fenerbahçe'ye transfer olduğunu da biliyordum. Vefa bu kadar Türkiye'nin ücra bir şehrinde takip edilen, bilinen bir semt idi. Üniversite yıllarında bu bölgedeki yurtlarda oturan arkadaşlarımı ziyarete geldiğimde ise büyük bir hayal kırıklığına uğramıştım. O Vefa bu kadar kötü, bu kadar berbat bir semt miydi? Adeta yaşanmaz bir semt. İşte bugün burada bu semtin nasıl yeniden canlandırılabilirliğini, nasıl yeniden yaşanabilir kılınacağını ehli olan insanlar üç gün boyunca tartışacaklar. Eylem adamları var aramızda, belediye başkanları, milletvekilleri. Onlar da siyasi kararlılık göstererek bu beldenin, bu semtin yeniden canlanması için nasıl bir eylem yapılacağını düşünüyorlardır. Henüz aramıza katılmadı ama Turgut Cansever hocamızdan yıllar önce şunu öğrenmiştik. Bilgiye dayanmayan hiçbir eylem meşru değildir. Bütün eylemlerin bilgiye dayanması lazım. Ben bir iktisatçı sıfatıyla ilave etmek istiyorum. Meşru değildir, verimli de değildir. Bir eylemin meşru ve verimli olabilmesi için mutlaka bilgiye dayanması lazım. Onun için bu ülkenin bu gibi alanlara ömrünü hasretmiş en seçkin insanlarını davet ettik. Bize

bir yol haritası çıkarsınlar. Bu belde nasıl şenlendirilebilir, nasıl yaşanılabilir hale getirilebilir bunun ana ilkelerini ortaya koyalım ve eylem adamlarının önüne getirelim. Bu seçkin insanlara daha fazla vakit bırakabilmek için ben uzun konuşmayacağım. Sadece her Türk az buçuk şairdir. Vefa için karaladığım üç beş beyti sizlerle paylaşarak -bu bir şiir değil elbette ben de bunun farkındayım, sadece bugünün mana ve ehemmiyetine uysun diye- ortaya koymaya çalışacağım.

Bir semt-i muazzezdir Vefa
Bir semt-i şahane
Anı viran eylemiştir
Felsefe-i sana ne bana ne
İhya için Vefa'yı
Vaciptir vefakara fedakar ola
Bakmaya kisb u kâra
El ele verip ilm ile sanayi-i nefise
Meydanı bırakmaya sefil ile habise
Ey muhibban-ı Vefa gelin birlik olalım
Vefa'yı değil sade İstanbul'u kurtaralım.

Yani fena şair değilmişim. Vefa'yı şenlendirmek İstanbul'u şenlendirmektir, kurtarmaktır. İstanbul'u kurtarmak bütün ülkeyi kurtarmaktır. Bu duygu ve düşüncelerle hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Mustafa Özel

BSV Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
Sunuş	7

BİR SEMTİ ANLAMAK

Vefaiyye'nin Osmanlı Tarihindeki Önemi	
Halil İnalçık	15
Bizans'tan Osmanlı'ya Vefa	
Semavi Eyice	19
Şeyh Ebu'l-Vefa'nın Osmanlı Yapı Geleneğine Etkisi	
Turgut Cansever	31
Terket Beni Artık, Yetişir, Sende Vefa Yok...	
Selçuk Mülayim	37
Semtli Olmak, Semti Yaşamak	
İlber Ortaylı	41
Semt Çalışmaları: Vefa Semti Örneği	
Süha Göney	47
Vefa Semti Üzerine Bir Söyleşi	
Uğur Tanyeli	55

SEMT ve KURUCUSU: ŞEYH VEFA

Şeyh Vefa'nın Tarihi ve Tasavvufi Kişiliği	
Reşat Öngören	73
Şeyh Vefa'nın Manzum Eserlerinde Bulunmayan Türkçe Şiirleri	
Avni Erdemir	
Yavuz Bayram	89
Şeyh Vefa'nın Farsça Şiirleri	
Mustafa Çiçekler	125
Şeyh Vefa'nın Arapça Manzumeleri	
Nurettin Ceviz	133

Sinoplu Safayi ve Vasâyâ-yı Şeyh Vefa Adlı Manzumesi Musa Yıldız	141
Edebi Bir Muhit Olarak Vefa Tekkesi ve Şeyh Vefa'nın Dost ve Müridleri Avni Erdemir Yavuz Bayram	155
Şeyh Vefa'yı Yetiştiren Mürşid: Abdülatif Kudsi Abdurrezzak Tek	177
Şeyh Vefa'nın Muhibleri ve Emir Buhari Mustafa Tatçı	211

VEFA SEMTİNİ KAYNAKLARDAN OKUMAK

Haritalar Üzerinden Bir Semti Okumak Bekir Cantemir	229
Osmanlı Arşiv Belgelerinde Vefa Önder Bayır	265
Şuaranın 'Vefa'sı: Divan Şairinin Kamusal Alanı Vildan Serdaroğlu	283
Sâmiha Ayverdi'nin Eserlerinde Vefa Elfine Sibgatullina	291

SEMT VE MİMARİ

Vefa'nın Bizans Devri Topoğrafyası Murat Sav	299
Vefa Kilise Camii'nde Yeni Gözlem ve Buluntular Haluk Çetinkaya	309
Molla Gürani Camii'nin Tarihi, Günümüzdeki Durumu ve Koruma Sorunları Ozan Öztepe	317
Şeyh Vefa Camii Kalıntı Rölöve ve Rekonstrüksiyon Çalışması Hatice Karakaya	329
Vefa Hamamları Ahmet Yaşar	341
Vefa Semtinin Çeşme ve Sebilleri Nur Urfalıoğlu	349
Arşiv Kaynaklarında Vefa'nın Çeşme ve Sebilleri Fatma Şensoy F. Samime İnceoğlu	361

Ekmekçizade Ahmed Paşa Sebili Ahmet Vefa Çobanoğlu	405
Mekansal Perspektiften Bir Semt Biyografisi: Vefa (1453-1775) Aynur Can	421

SEMT VE İNSAN

Değişen Toplumsal Yapısı ile Vefa Semti Yücel Bulut	455
Vefa'da Kayıp Üç Mahalle: Revani Çelebi, Sekbanbaşı İbrahim Ağa ve Hoca Teberrük (Dünü-Bugünü-Yarını) Baki Çakır	479
II. Meşrutiyet Dönemi İstanbul Belediye Seçimlerinde Vefa Bölgesi Seçmen Profili Tarkan Oktay	519
Vefa Semti Hazireleri: Bir Atölye Çalışması Nicole Nur Kañçal-Ferrari	535
Molla Gürani Camii Yanındaki Hazire Ahmet Sacit Açıkgözoğlu	547
İstanbul Depremlerinin Vefa Semtine Etkileri Fatma Ürekli	555
Osmanlı Döneminde Vefa Yangınları ve Semt Topoğrafyasına Etkileri Kemalettin Kuzucu	565
Vefa Semti Su Kullanıcıları ve Su Hukuku Fatma Şensoy	589
Dünden Bugüne Vefa Bozacısı Pınar Bolel Koç	605
Vefa Spor Kulübü Mehmet Ali Gökaçtı	623

SEMT VE BİLGİ

Vefa'da Doğup Büyümüş Bir Alim: Mehmed Zihni Efendi Ahmet Turan Arslan	645
Atıf Efendi Vakfisi'nin Tanıtımı Nuran Altuner	663
Atıf Efendi Kütüphanesi'nde Bulunan Akaid-Kelam ve Mezhepler Tarihi Kitapları Ramazan Biçer	681

**Vefa Şehit Ali Paşa Kütüphanesi ve Osmanlı Mimarlığında
Kütüphaneler**

Soner Şahin **693**

Ekmekçizade Ahmed Paşa Medresesi

Hamit Er
Ayşe Zişan Furat **717**

Vefa Lisesi Eğitim Tarihine Giriş

Sakin Öner **729**

Vefa'da Bir Bina, Bir Okul: İmam-Hatip Lisesi

Kadir Turgut **755**

SEMT VE İKTİSAT

Tarihimizde Esnaf ve Vefa Esnafı

Ferda (Olbağ) Mazak **765**

Günümüz Vefa'sında Esnaf ve İşyerleri

Hasan Şenocak **779**

bir semte
vefa

**BİR SEMTİ
ANLAMAK**

bir semte vefa

Vefaiyye'nin Osmanlı Tarihindeki Önemi*

HALİL İNALCIK**

Geyikli Baba, Orhan devrinde İnegöl bölgesinde Turgut Alp'in yanına geldiği zaman Orhan'a haber verir. Orhan: "Aceb kimin mürididir, sorun kendiden" dedi. Derviş: "Baba İlyas müridiyim... Seyyid Ebu'l-Vefa tarikindenim" cevabını verdi. (Aşıkpaşazade, 38. Bab)

Orhan döneminde İç Anadolu'dan uzak *Uc* bölgesine Babai ve Ahi akını vuku buldu. Tahrir defterlerinde Göynük'te iki Babai mahallesi, keza Rumeli'de Babailer tespit etmekteyiz. Defter vakıf kayıtları bu dönemde birçok derviş ve ahi zaviyesinin kurulduğunu göstermektedir. *Uc* bölgelerine Babai-Vefai ve Ahi göçünün esas sebebi, Moğollara ve Konya idaresine karşı halkın tepkisini temsil etmeleridir. Türkmen tepkisinin İç Anadolu'da merkezi Kırşehir-Çorum-Amasya bölgesidir.

Babailer, bir halk tarikatı olan Vefaiyye ile kaynaşmış bulunuyorlardı. Edebali (Ede-Balı)'nin Osmanlı *Uc* bölgesine bir Babai-Vefai halifesi olarak geldiğini, Erünsal ve Ocak'ın yayınladıkları Babai Elvan Çelebi'nin menakıbından öğrenmekteyiz.

Ede-Balı'nın Osman ve Orhan döneminde bir fıkıh bilgini olarak, baş-danışman gibi beyliğin teşkilatlanmasında büyük hizmeti dokunmuştur. Bunu Aşıkpaşazade biraz abartı ile bize nakletmektedir. Aşıkpaşazade kendisi Babai-Vefai dervişidir. Kendisini *Tevarih*'inin başında şöyle takdim eder: "Fakir derviş Ahmed Aşikiyim... ve ibn kutbu'd-devran Baba İlyas halifetü's-seyyid Ebu'l-Vefa." (Atsız yayını, 91). Babaiyyenin kurucusu Baba İlyas, Vefaiyye tarikatinden idi. Anadolu'da zaviyele-

* Prof. Dr. Halil İnalçık'ın bu konuşması üzerine Doç. Dr. Reşat Öngören'in yaptığı değerlendirmeyi, akabinde Halil İnalçık'ın ve tekrar Reşat Öngören'in cevabi yazılarını tebliğin sonunda bulabilirsiniz.

** Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

ri bulunan bu halk tarikatı hakkında değerli din tarihi uzmanları A. Y. Ocak ve İ. Erünsal sizlere geniş bilgi vereceklerdir. Biz burada Vefaiyye'nin Osmanlı tarihindeki seçkin yeri üzerinde biraz durmak istiyoruz.

Bir Babai-Vefai dervişi olan Aşıkpaşazade'nin Osmanlı devlet geleneğinde Vefaiyye'ye sağladığı imtiyazlı durum üzerinde durmak isterim. Bu konuda yayınladığım şu makalede ayrıntılar vardır: "How to Read 'Aşık Pasha-zades History'" (*Studies in Ottoman History in Honor of Professor V. L. Ménage*, C. Heywood ve C. Imber (ed.), İstanbul: ISIS, 1994, s. 139-163). 1491 Ocak tarihli *Hacı Beg Mülknamesi*'nde imzası "Fahru'l-meşayih Ahmed b. Aşık Paşa"dır. *Mülkname*'deki ilk isim Seyyid Velayet Ebu'l-Vefa kendisini şöyle tanıtır: "El-evlad el-Rasul Mevlana Seyyid Velayet b. el-Seyyid Ahmed b. el-Seyyid Ebu'l-Vefa el-Bağdadi".

Seyyid Velayet, Aşıkpaşazade'nin damadı olmuştur. Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethi üzerine Aşıkpaşazade'ye Fatih'ten Haliç'e inen ulemaya mahsus sokakta bir zaviye bağışlamıştır. Seyyid Velayet bu imzada üç noktayı belirtir: Kendisi ulema sınıfına mensuptur, Peygamber ve Ebu'l-Vefa el-Bağdadi soyundandır.

Seyyidlik, nakibu'l-eşrafın listesinde tespit edilen bir husustur. Ebu'l-Vefa el-Bağdadi soyundan geldiği tartışma konusu yapılabilir. Ebu'l-Vefa menakıbı, Seyyid Velayet'in işaretiyle Türkçeye ilavelerle çevrilmiştir. Mütercim, Seyyid Velayet'in Ebu'l-Vefa el-Bağdadi'ye neseb itibariyle bağlanması noktasında açık değildir. Orada Seyyid Velayet'in adı Mustafa b. Ahmed el-Sadri el-Konevi'dir. Taşköprülüzade'ye göre şeyhimiz, Muslihuddin, sonra Abdüllatif-i Mukaddesi gibi *Zeyniyye* kurucularına mensuptur. Türkçeye çevrilen Ebu'l-Vefa menakıbında Seyyid Velayet hakkında ilave bilgiler vardır. Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid kendisine öteki şeyhler üzerinde fevkalade saygı ve yakınlık göstermişlerdir.

Eserini Fatih ve Bayezid dönemlerinde kaleme olan Aşıkpaşazade'nin eserini bu sultanlar herhalde görmüşlerdir. Aşıkpaşazade *Tevarih-i Al-i Osman*'da Babai-Vefai halifesi Ede-Balı aracılığıyla hanedanın saltanatta Tanrı'nın teyidine mazhar olduğunu özellikle belirtir; Osman ve Orhan'ın nazik konularda daima onun irşadına başvurduklarını vurgular. Osmanlı sultanlarının Eyüp türbesinde zamanın en tanınmış şeyhi eliyle gaza kılıcı kuşanması -*taklid-i seyf*- ilk kez Ede-Balı tarafından icra edilmiş olmalı. Özellikle, daha önce Seyyid Velayet'e gösterilen özel bağlılık sonucu 15. ve 16. yüzyıllarda sultanlar Vefaiyye'ye imtiyazlı bir mevki tanımışlardır. 17. yüzyılda seferlerde Peygamberin sancağıyla beraber Vefaiyye sancağı askerinin önünde giderdi.

Prof. Dr. Halil İnalçık Bey'in "Vefaiyye'nin Osmanlı Tarihindeki Önemi" başlıklı konuşması hakkında birkaç not*

Konuşmada tarihçi Aşıkpaşazade'nin, kaleme aldığı *Tevarih*'in başında kendisini Seyyid Ebu'l-Vefa'nın halifesi Baba İlyas soyundan olarak tanıttığı söylenmiş ve buna dayanarak Aşıkpaşazade'nin Babai-Vefai dervişi olduğu ifade edilmiştir. Oysa Aşıkpaşazade eserinde sadece soyunun Ebulvefa el-Bağdadi'ye (ö. 1107) dayandığını belirtmekte, Ebulvefa el-Bağdadi ile oluşan Vefaiyye tarikatına mensup olduğundan söz etmemektedir.

Aşıkpaşazade'nin mensup olduğu tarikat Şeyh Zeynüddin Hafi tarafından XV. yüzyılın ilk yarısında Herat'ta kurulan Zeyniyye tarikatıdır. Taşköprizade *eş-Şekaik*'te (Ahmet Suphi Furat neşri, s. 346) onun intisap ettiği şeyhin adını Zeynüddin Hafi'nin halifelerinden Abdüllatif Kudsi olarak kaydetmiştir. Aşıkpaşazade de eseri *Tevarih*'te Abdüllatif Kudsi ile Şeyh Cüneyd arasında Konya'da geçen bir olayı kaydederken o sırada kendisinin Abdüllatif Kudsi ile birlikte olduğunu ifade etmektedir. (Âli Bey neşri, s. 265)

Konuşmada ayrıca Aşıkpaşazade'nin damadı Seyyid Velayet'ten de söz edilmekte ve onun da Aşıkpaşazade gibi Ebulvefa el-Bağdadi soyundan olduğu ve Ebulvefa menakıbının Seyyid Velayet'in işaretiyle Türkçeye çevrildiği belirtilmektedir. Ancak orada Seyyid Velayet'in adının Mustafa b. Ahmed el-Sadri el-Konevi şeklinde kayıtlı olduğu ifade edilmiştir. Bu ad Seyyid Velayet'in değil, onun pirdaşı olan ve Şeyh Vefa (ö. 1491) diye tanınan Zeyniyye şeyhinindir (bkz. Lamii Çelebi, *Nefehat Tercümesi*, s. 559; *eş-Şekaik*, s. 238). Ki bu şeyh ile (Şeyh Vefa) birlikte Zeyniyye tarikatında Vefaiyye adıyla bir kol meydana gelmiştir (bkz. Reşat Öngören, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, İstanbul, 2003, s. 130 vd.).

Sempozyumun konusu olan "Vefa Semti", adını bu şeyhten yani Şeyh Vefa diye bilinen Mustafa b. Ahmed el-Sadri el-Konevi'den almaktadır.

Halil İnalçık'ın Reşat Öngören'e cevabı

Konuşmamla ilgili olarak Doç. Dr. Reşat Öngören iki nokta üzerinde duruyor. Aynen alıyorum:

* Doç. Dr. Reşat Öngören, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı

1. "Aşıkpaşazade eserinde sadece soyunun Ebulvefa el-Bağdadi'ye (ö. 1107) dayandığını belirtmekte (...) Vefaiyye tarikatına mensup olduğundan söz etmemektedir."
2. "Mustafa b. el-Sadri el-Konevi" "Bu ad Seyyid Velayet'in değil, onun pirdaşı olan ve Şeyh Vefa (ö. 1491) diye tanınan Zeyniyye şeyhinindir." (Kaynak Lamii Çelebi ve eş-Şekaik).

Kendi mehzazlarıma bakıyorum:

1. Aşıkpaşazade: "Ben ki fakir derviş Ahmed Aşikiyem... ve ibn kutbu'd-devran Baba İlyas, halifetü's-seyyid Ebu'l-Vefa" (Atsız neşri, 91). Bu ifade, "Ebü'l-Vefa'nın halifesi olan Baba İlyas soyundanım" demektir. Elvan Çelebi menakıbnamesinde Ede-Balı için de Vefaiyye halifesi olduğu belirtilmiştir. (*Menakibu'l-Kudsiyye*, yay. Erünsal, Ocak)
2. Seyyid Velayet'in huzurunda yazılan *Hacı Beg Mülknamesi*'nde şahidler arasında bulunan Seyyid Velayet'in adı orada şöyledir: "Umdat al-awlad al-Rasul Mavlana Seyyid Velayet bn. Al-Seyyid Ahmed b. Al-Sayyid Abu'l-Wafa' al-Bağhdadi" (Bkz. H. İnalçık, "How to Read 'Aşık Pasha-zades History", *Studies in Ottoman History in Honor of Professor V. L. Ménage*, C. Heywood ve C. Imber (ed.), İstanbul: ISIS, 1994, s. 139.)

Burada fazla bir şey ilave etmeme gerek var mı?

Sayın Öngören'in kitabını (*Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeyniler*, İstanbul, 2003) okumadım, dikkatle okuyacağım.

Reşat Öngören'in cevabı

Değerli tarihçimiz Prof. Dr. Halil İnalçık Bey'in cevabi yazısı benim önceki yazıda işaret ettiğim iki hususun da doğru olduğunu teyid ediyor:

1. Aşıkpaşazade eserinde sadece soyunun Ebulvefa el-Bağdadi'ye dayandığını belirtmekte, Ebulvefa el-Bağdadi ile oluşan Vefaiyye tarikatına mensup olduğundan söz etmemektedir.
2. Mustafa b. Ahmed el-Sadri el-Konevi adı Seyyid Velayet'e ait değildir. Her iki hususla ilgili açıklama birinci yazımda mevcuttur.

Bu iki hususa bağlı olarak esas önemli mesele, sempozyumun konusu olan "Vefa semtinin", Halil İnalçık Bey'in konuşmasında değindiği Vefaiyye'nin kurucusu Ebulvefa el-Bağdadi (ö. 1107) ile herhangi bir ilgisinin bulunmayıp, Zeyniyye tarikatının Vefaiyye kolunu kuran ve Şeyh Vefa diye bilinen Mustafa b. Ahmed el-Sadri el-Konevi (ö. 1491) ile ilgisinin olduğudur.

Belirtir, saygılar sunarım.

bir semte vefa

Bizans'tan Osmanlı'ya Vefa*

SEMAVİ EYİCE**

Tarihi İstanbul dediğimiz suriçi İstanbul'un en önemli semtlerinden biridir Vefa. Niçin önemlidir? Çünkü burası Türk ve Osmanlı devrinde İstanbul'un kültür merkezi durumundadır. İstanbul'un sur dışında yer alan Eyüp Sultan'ın ruhaniyeti malum, Vefa ise suriçi İstanbul'un en ruhaniyetli, en kutsal merkezlerinden biridir. Ve esaslı da fetihle beraber başlamaktadır. Çünkü bizzat Fatih, Şeyh Vefa için burada türbe ve cami yapmıştır. O bakımdan İstanbul'un Türkleşmesi hususunda önemli bir merkezdir burası. Bunu bir defa göz önünde tutmamız lazım. Yakınındaki Süleymaniye medreseleriyle bilhassa o devrin ulemasının toplu olarak yaşadığı bir çevredir burası. Ve bu yapı 19. yüzyıla kadar gelmiş, 19. yüzyılda da burada bazı devlet adamları için konaklar yapılmaya başlanmıştır. Daha önce de konaklar herhalde vardı. Roma devrinin sonları Bizans devrinin başlarında yaklaşık 5. yüzyılın ilk yıllarında düzenlendiği sanılan ve İstanbul şehrinin taksimatını anlatan bir risalede Vefa semtinin bulunduğu bölgede de birtakım özel sarayların ve evlerin bulunduğu bildirilir. Ancak bunların günümüze kadar gelmiş toprak üstünde kalıntılarına ve izlerine rastlanamamıştır. Notitia Urbis, *Constantinopolitane* adlı Latince risalede İstanbul'un taksimatını anlatıyor. Nitekim gene bir kaynaktan, 17. yüzyılın ünlü mimarlarından Kasım Ağa'nın bu civarda, Kalenderhane Camii'ne yakın bir yerde evinin olduğunu öğreniyoruz. Demek ki o devirde de itibarlı bir semt burası. Bu semtin bir başka özelliği de şairlerin ve o devirdeki yazarların toplandıkları bir yer olması. Bir

* Bu metin, sempozyumda yapılan konuşmanın bant kaydından yazıyı aktarılmıştır. Bu sebeple yazıda konuşma dili büyük ölçüde muhafaza edildiği gibi kaynaklar ve bilgilerin derlendiği yayınlar da dipnot halinde ayrıca verilmemiştir.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Emekli Öğretim Üyesi

bir semte vefa

Semti Olmak, Semti Yaşamak

İLBER ORTAYLI*

Maalesef İstanbul'da İstanbullular yok. Bu senetle sepetle olmaz. Bu bir gönül meselesidir, ruh meselesidir. Yani Bağdat'ta oturan biri İstanbullu olur, Semerkant'ta oturan biri İstanbullu olur, Kırım Bahçesaray'da oturan biri daha çok İstanbullu olabilir. Bu bir realitedir. Bu ruh böyleydi, eğer araya komünizm gibi, demir perde gibi insanların kültürünü ve hayatını bölen vakıalar girmeseydi böyle olurdu. İstanbul sadece İstanbullulara teslim edilmeyecek kadar ciddi bir olaydır. Çünkü *metropolis mundi*, yani dünya merkezi dediğimiz zaman buna bugün maalesef ecnebiler sahip çıkar. Buna İslam dünyasının ve her şeyden evvel Türk dünyasının sahip çıkması lazım. İstanbulluluk diye bir vakıa olmadığı; yani bizde hemşehri kültürü, şehirlilik kültürü (*Genossenschaft*) olmadığı için bu bir gönül meselesidir. Avrupa'da bir takım şehirlerin insanları bir tarihte yemin birliğine katılırlardı. Hemşehriler şehrin meydanında toplanır, İncil'e el basarak yemin ederler. Bu şehrin hemşehrileridir, burjuvalarıdır onlar. İki zümre bu yemine katılmaz. Birincisi papazlardır, çünkü onların yemin ettikleri yer ve tâbi oldukları kanun -*canonic law* yahut *Kanonische Recht*- ayırıcıdır; onlar şehrin hukukuna, yeminine katılmazlar. İkinci grup ise Yahudilerdir. Bunlar İncil üzerine el bastırılmazlar ve bu yüzden bir takım imtiyazlardan mahrum kalırlar, şehir meclislerine seçilmezler vs. Bizde böyle bir şey yok. Onun için bir yere gelen oturan ve orayı benimseyen orali sayılır. Eğer orayı benimseyemiyorsa veya orayı tanımıyorsa orali değildir. Maalesef İstanbul halkı için bu bir vakiadır.

Bir tarihte şehir turu yapıyoruz. Ben üzerime Süleymaniye'yi aldım. Ne yapacağız turda? Kirazlı Mescit'e gideceğiz, oradaki mezar taşlarını okuyacağız -ki Babıalı zümresi burada oturuyordu; taşlardan, şahide-

* Prof. Dr., Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü

bir semte vefa

Vefa Semti Üzerine Bir Söyleşi*

UĞUR TANYELİ**

Vefa semti İstanbul'un diğer tarihi semtleriyle belki aynı kaderi paylaşıyor ve bir yok olma süreci yaşıyor. Bu süreci nasıl değerlendirmek, ne zamandan başlatmak lazım? Bu süreçte rol oynayan faktörler nelerdir?

Aslında Vefa'nın ya da tarihsel yarımada'nın bir yok oluş süreci yaşadığı söylenemez. Değişim süreci yaşıyorlar. Ama bu değişim çoğu zaman tarihsel yarımada üzerinde olumsuz bir değişim biçiminde somutlaşıyor. Çünkü birincisi, burası önemli ölçüde nüfus kaybediyor. İkincisi, tarihsel dokusunu kaybediyor ve bu kaybı da epey uzun bir süredir devam edip gidiyor. Bunu anlamak için bence -en azından ben tarihçi olduğum için öyle bakmayı tercih ediyorum- biraz uzak geçmişten işe başlamak gerekir. Çünkü tarihsel yarımada'nın ve dolayısıyla Vefa'nın değişim sürecini anlamak aslında 1820'lerden başlayan bir süreci anlamayı gerektiriyor. 1820'lerden başlayarak İstanbul'da benim "modernleşme trafiği" diye adlandırdığım bir değişim süreci yaşanacaktır. Bu sürecin temel özelliği olarak, İstanbul içinde mahalle strüktüründe örgütlenmiş alanlardan mahalle biçiminde örgütlenmemiş kentin saçaklarındaki yeni yerleşim alanlarına doğru bir kaçıştan söz etmek gerekir. Bu kaçış aslında 1820'lerden bile önce başlıyor. Gerçekte kaçışın 18. yüzyıl içinde Osmanlı üst sınıflarının Boğaziçi'ne ve kısmen de Haliç'in derinliklerine ve Sadabad'a doğru yönelmeleriyle başladığı düşünülebilir. Çünkü bu gerçekte en üst sınıflardan başlayarak kentin içinde yeterince -özgürlük demeyeyim ama- serbestlik kullanamayan grupların kendilerini daha özgür, daha serbest olarak hissedebilecekleri kent saçaklarına doğru gitmesi olarak adlandırıla-

* Bu söyleşi, sempozyumda gösterilmek üzere hazırlanan Vefa Semti Belgeseli kapsamında N. Bilge Özel ve Murat Işık tarafından yapılmıştır.

** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

VEFA semti

DÜNÜ
BUGÜNÜ
YARINI

ULUSAL SEMPOZYUM
3-5 Kasım 2006 İSTANBUL

Şeyh Vefa Hazretleri Fatih'in ve Bayezid'in düzenli büyük bir külliye yapma tekliflerini reddederek adeta bütün bir Osmanlı medeniyetinin o tarihten sonraki büyükle, zamanın ve geleceğin bulunuyor. O, böylece, zamanın ve geleceğin dondurulamaz olduğunu anlatmaktadır. Bizim de geleceğin oluşumuna kapıları açık bırakmamız lazım. Gelecek açık olmalıdır. Ebu'l-Vefa Hazretlerinin Osmanlı düşüncesi ve medeniyet tarihini anlamak için çok daha derinden incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. **Turgut Cansever**

Tarihi İstanbul dediğimiz suriçi İstanbul'un en önemli semtlerinden biridir Vefa. Türk ve Osmanlı devrinde İstanbul'un kültür merkezi durumundadır. Vefa, suriçi İstanbul'un en ruhanîyetli, en kutsal merkezlerinden biridir. **Semavi Eyice**

Bu semt ayakta kalan yapıları ve yerleşim düzeni itibarıyla tipik bir Türk-İslam şehri özelliklerini hâlâ muhafaza etmektedir. Bizans ve Osmanlı döneminin mutena semtleri arasında bulunan bu eski yerleşim sahası rehabilite edilmeli ve tüm dünya insanların istifadesine yeniden açılmalıdır. **Süha Güney**

[Tarihi yarımada] içinde bütün Osmanlı tarihinin kalbi yatar. Burası olmazsa ne Osmanlılık kalır, ne Türklük kalır, ne İslamiyet ne de Bizans kalır. Buradaki eserler için hem gelecek nesillere hem de bütün dünyaya hesap veriyorsunuz. Çünkü burası medeniyet. **İlber Ortaylı**

Hiçbir kent turistler için biçimlendirilmez. İstanbul'da da, "burası turistik bölge olsun" lafını çok anlamlı bulmuyorum. Turist tabii ki orada yaşayabilir. Ama bütün şehrin merkezini otel ve pansiyona dönüştürürseniz orası Disneyland'a döner. Ve hepsinden önemlisi İstanbul için bu olanaksız da bir hedef. Tarihi yarımada'nın 7,5 km uzunluğu var. Bu belki de dünyanın en büyük tarihi kent parçası. Burada sadece turistlere terk edemeyeceğimiz derecede önemli, içinde yaşamamız gereken, yaşamak borcumuz olan bir yere sahibiz. **Uğur Tanyeli**

Mihr-i Vefa
A. Süheyl Ünver'e göre
Şeyh Ebu'l-Vefa'nın mührü.

Kapakdaki resimler:
Vefa Camii, Vefa Bozacısı,
Molla Gürani (Vefa Kilise) Camii,
Vefa Lisesi

